

Druhé zasedání Steering Group CELIP

Projekt CELIP

Evropské sdružení knihovnických asociací EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations, <http://www.eblida.org/>) podporuje a hájí odborné zájmy knihovnické a informační profese, institucí a jejich pracovníků v Evropě, a to spolu s Evropskou Komisí a dalšími orgány Evropských společenství. Jedním z významných cílů je i podpora harmonizace autorského práva v Evropě, a to tak, aby zohlednilo potřeby a zájmy uživatelů autorských děl a zejména knihoven, které zprostředkovávají přístup k informacím, jež mají velmi často formu autorských děl a podléhají proto režimu autorského práva. Jedná se o aktivity týkající se jednak tvorby práva (zejména účast představitelů EBLIDA při přípravě Směrnice Evropského parlamentu a Rady Evropské unie 2001/29/ES z 22. 5. 2001 o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv souvisejících v informační společnosti, a to jak při přípravě návrhu této směrnice v Komisi, tak při jeho projednávání v Evropském parlamentu a Radě), jednak vyjasnění řady otázek aplikace autorského práva v knihovnické praxi (zejména formou společných setkání představitelů knihoven s představiteli majitelů autorských práv, společné diskuse nad spornými otázkami aj.). EBLIDA organizuje tyto aktivity nejen na evropské úrovni, ale i na úrovni národní, a to jak podporou aktivní účasti představitelů knihoven při přijímání nových autorských zákonů nebo jejich novel v evropských zemích, tak i organizováním setkání s představiteli majitelů práv na národní úrovni, workshopů knihovníků, konferencí, vydávání publikací zaměřených k těmto otázkám aj.

Tyto aktivity sdružení EBLIDA a národních knihovnických svazů podporuje i Komise Evropské unie tím, že organizuje a financuje projekty zaměřené zvláště na tyto otázky. Jsou to projekty týkající se členských zemí Evropského společenství (ECUP a ECUP+), ale i zemí střední a východní Evropy (již úspěšně proběhlý projekt CECUP – Central and Eastern European Copyright Users Platform). Nyní – od r. 2000 do r. 2002 – probíhá projekt CELIP (Central and Eastern European Licensing Information Platform), zaměřený na vyjasnění podmínek licenčních smluv, které uzavírají knihovny s majiteli autorských práv a práv souvisejících při zpřístupňování elektronických zdrojů uživatelům v zemích střední a východní Evropy, které jsou kandidáty vstupu do Evropské unie. Tento projekt je zaměřen více na sjednávání licenčních smluv a praktické uplatňování jejich podmínek než na jednání s vládami při přijímání nových autorských zákonů. V rámci tohoto projektu se **dne 28. 5. 2001 konal v Národní knihovně ČR workshop k aktuální problematice vytváření konsorcií knihoven při sjednávání licenčních smluv a získávání společných grantových prostředků z veřejných zdrojů, který těsně předcházel odborné konferenci INFORUM**

2001 (29.–31. 5.). Na této konferenci byly v rámci sekce **Legislativa a etika** předneseny dva referáty k této problematice, a to paní Tuulou Haavisto z pohledu evropského a autorem tohoto článku z pohledu práva ČR. SKIP vydal jako 18. svazek Aktualit SKIP publikaci „Licencování digitálních zdrojů: jak se vyhnout právním léčkám?“, k problematice autorského práva bylo zaměřeno několik dalších referátů na uvedené konferenci a jiných seminářů.

Hodnocení dosavadního průběhu projektu CELIP v orgánech EU

Zatímco první zasedání členů Steering Group projektu CELIP v Rize koncem listopadu 2000 mělo za úkol připravit práci jednotlivých představitelů národních asociací, zejména publikace k problematice licencování elektronických zdrojů v knihovnách (např. překlady „Právních léček“, jak výše uvedeno) a workshopy v jednotlivých zemích a také vyjasnění způsobu financování projektu a jeho konkrétnější zaměření, bylo **druhé zasedání konané v Praze 15. a 16. 6. 2001** věnováno jednak společnému setkání členů Steering Group projektu CELIP a dalších zástupců knihoven s představiteli majitelů autorských práv (národních ochranných autorských organizací, jejich mezinárodní asociace IFRRO, vydavatelů a autorů), jednak rekapitulaci dosavadních workshopů probíhajících k tématu Právní otázky licencování elektronických zdrojů v jednotlivých kandidátských zemích – členských zemích CELIP. Zasedání proběhlo v Národní knihovně ČR, jejíž pracovníci mu vytvořili velmi přátelskou a po všech stránkách zdařilou atmosféru, což našlo i velmi pozitivní ohlas v řadách účastníků. Zasedání řídila ředitelka projektu Tuula Haavisto z Finska a zúčastnila se jej Teresa Hackett z Irska (ředitelka sdružení EBLIDA se sídlem v Haagu) a dále jednotliví členové Steering Group projektu CELIP – představitelé národních knihovnických asociací kandidátských zemí střední a východní Evropy, tj. Bulharska, České republiky, Estonska, Litvy, Lotyšska, Maďarska, Polska, Rumunska, Slovenska a Slovinska.

Během prvního dne jednání byli účastníci seznámeni se závěry hodnocení dosavadního průběhu projektu CELIP, které provedly orgány EU na zasedání v červnu 2001 (projekt byl v této době přibližně v polovině). Nejvýznamnější závěry jsou:

- projekt CELIP má dobrou úroveň (v tomto směru navázal velmi dobře na předchozí projekt CECUP, který byl v ES hodnocen jako jeden z nejlepších projektů příslušné oblasti činnosti Evropské Komise)
- projekt má velmi přesně stanoveny cíle a je dobře časově rozvržen; bylo dosaženo více, než se očekávalo (průměrný počet účastníků byl 70, zatímco očekávaný počet byl 40–50)
- je třeba zařadit do hodnotícího dotazníku otázku na úroveň vstupních znalostí účastníka workshopu
- webová stránka projektu CELIP by měla být upravena s ohledem na výsledky a měla by zahrnovat národní sekce

- cesty využití výsledků a pokračovací projekty je třeba náležitě zvážit. Jedna z možností je do studijních programů knihovnických škol (tj. výuky knihovnictví a informatiky na vysokých a vyšších odborných, popř. středních školách) v zemích střední a východní Evropy zařadit problematiku licencování a konsorcií s využitím poznatků z workshopů.

Steering Group projektu CELIP učinila následně rozhodnutí, aby byly zaslány dopisy výukovým institucím poskytujícím základní i vysokoškolské knihovnické vzdělání a praktické tréninkové kurzy s doporučením zařadit tuto problematiku (licencování, konsorcia, autorské právo) do výuky a zdůraznit její význam.

Diskutovalo se též o případném pokračování projektu CELIP. Tuula Haavisto informovala, že 6. rámcový program EU pro výzkum a vývoj upřednostní široké Networks of Excellence („Sítě spolupráce dokonalosti“). Jedna z možností je vytvoření celoevropské Network of Excellence týkající se právních aspektů knihoven a elektronických dokumentů (zdrojů).

Steering Group se shodla, že už není důvod pro vytváření separátního programu jen pro země střední a východní Evropy – mnohem důležitější jsou nyní kontakty mezi všemi evropskými zeměmi. Přesto by mohly existovat určité části této případné Network of Excellence, které by se více zaměřily na tuto část kontinentu. Možnými tématy pro Network of Excellence by mohly být např.:

- regionální a národní workshopy týkající se licencí
- každoroční konference týkající se licencí (popř. podpořené každoroční konferencí Euro ICOLC)
- studium a zkoumání současného stavu licenčních otázek, např. v podobě TECUP, které by bylo zaměřeno na dvojí roli knihoven – jako uživatelů i jako producentů databází
- zintenzivnění vztahů mezi západními a východními knihovnickými konsorcií
- regionální setkání s představiteli majitelů práv
- spolupráce s Soros/eIFL Direct programme
- část týkající se zvláštní problematiky veřejných knihoven
- udržování webovských stránek ECUP+ a CELIP
- studium situace po přijetí Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv souvisejících v informační společnosti č. 2001/29/ES a národní legislativy přijaté v souvislosti s ní, analýza následků pro knihovny (*překlad Směrnice spolu s komentářem uveřejňujeme dále*)
- PLR (public lending rights = právo knihoven veřejně půjčovat jako výjimka z výlučného práva autora), kolektivní správa autorských práv ve vztahu ke knihovnam (viz uvažovaná Směrnice ES o kolektivní správě).

Mircea Regneala z Rumunska vyjádřil význam mezinárodní spolupráce financované Evropskou Komisí pro podporu rozvoje knihoven v zemích, jako je jeho vlast. Navrhl, aby byla prohloubena a aby byl rozšířen projekt spolupráce mezi EBLIDA a národními knihovnickými asociacemi zemí střední a východní Evropy.

Hodnocení dosavadních národních workshopů projektu CELIP

Další část programu zasedání Steering Group CELIP byla věnována hodnocení již realizovaných workshopů. Zatím (k datu zasedání SG) proběhly 4 národní workshopy, jedním z nich byl i český. Ke každému workshopu bylo ředitelkou projektu CELIP vypracováno neoficiální hodnocení.

Český workshop byl hodnocen velmi dobře zvláště z hlediska výborné odborné úrovně referátů ukazujících, že problematika konsorcií knihoven se již v ČR značně rozvinula a že je zde již mnoho zkušeností, vesměs pozitivních. Také právní problematika licencí je účastníky konsorcií poměrně zdařile zvládána. Možná až příliš velký počet konsorcií však může vést ke tříštění osobního i finančního a administrativního potenciálu; lepší vyjednávací pozici má několik velkých, silných konsorcií, na rozdíl od mnoha menších. Velmi vysoce byla hodnocena i účast a odborná úroveň diskuse. V ČR k tomu navíc přispěl i fakt, že workshop byl první (předcházející) akcí konference INFORUM, kde byla problematika licencování elektronických zdrojů zařazena jako hlavní referát (evropské zkušenosti) a koreferát (aspekty podle práva ČR) do sekce Legislativa a etika, o kterou byl velký zájem.

Část zasedání byla dále věnována přípravě setkání členů Steering Group s představiteli majitelů práv, o němž pojednává následující samostatný příspěvek. Teresa Hackett informovala o vztazích s různými majiteli práv a kolektivními správci včetně vytvoření Frankfurtské skupiny, která pokračuje v rozvíjení TECUP Strategy Advisory Group a představuje tak unikátní forum progresivní diskuse mezi představiteli institucí zabývajících se publikováním a distribucí akademických a vědeckých publikací v Evropě.

Referovala též o zasedání EU v listopadu 2000 k problematice kolektivní správy autorských práv (rights management). Jedná se o přípravě budoucí nové Směrnice o kolektivní správě autorských práv. EBLIDA je zatím v této otázce neutrální; kolektivní správci mohou být pro knihovny užiteční, pokud jsou transparentní (z hlediska výdajů a systému rozdělování přijatých odměn) a nezávislí.

Dále bylo konstatováno, že v řadě zemí střední a východní Evropy byla autorskoprávní legislativa týkající se ochranných autorských organizací (kolektivní správy) nedávno novelizována, ale mnoho ještě musí být učiněno, celý systém dosud nefunguje v praxi (např. v pobaltských zemích).

Výklad nové Směrnice Evropského parlamentu a Rady EU o harmonizaci některých aspektů autorského práva a práv souvisejících v informační společnosti

Výklad podala Teresa Hackett, její prezentace bude uveřejněna na webovské stránce projektu CELIP. Neoficiální text Směrnice je zpřístupněn na webovské adrese <http://www.eblida.org/copyright.rtf>.

Vzhledem k tomu, že v národním zákonodárství členských států ES musí být tato Směrnice promítnuta do 18 měsíců od oficiálního přijetí (vyhlášení), budou mít členové SG CELIP možnost ovlivnit své vlády při výkladu ustanovení Směrnice, resp. při přípravě novel autorských zákonů v procesu harmonizace národního práva s touto Směrnicí. EBLIDA, resp. její Copyright group (skupina pro autorské právo) vydá Metodické pokyny pro národní implementaci této Směrnice a zpřístupní je též členům SG CELIP.

Příští zasedání SG CELIP

Bude se konat v Helsinkách ve vazbě na konání konference Euro ICOLC ve dnech 28.11.–1.12. 2001. Na programu bude vyhodnocení projektu, využití výsledků (aktivit v národních asociacích), projednání závěrečné zprávy o současné situaci právní úpravy licenčních smluv, odhady následného pravděpodobného promítnutí citované nové Směrnice do národních autorských zákonů a o další spolupráci národních asociací knihoven po ukončení projektu CELIP, popř. o budoucím společném projektu.

Prezentace činnosti CELIP je plánována též na samotné konferenci Euro ICOLC. O situaci právní úpravy licenčních smluv v zemích střední Evropy bude informovat Jaroslav Šušol ze Slovenska a o pobaltských zemích bude referovat Emilija Banionyte z Litvy.

Martin Boháček
listopad 2001